

TRIPRSTI DETEL

// David Knez

Nekoč, ko se je bukev še potrto skrivala v toplih zatočiščih in je skozi naše kraje bril polarni veter, je iz mahu zrastel majhen škrat. Bil je odet v črno-bel plašč, ki se je dobro podal takratni monotoni barvni paleti ledenodobnih gozdov. Na glavi je nosil zlato čepico, kot da bi bila narejena iz sveže smole dreves, ki so klonila močnemu vetru. Skozi tisočletja so se vetrovi umirili, sonce je ogrelo našo deželo in večni led se je stalil. Bukev se je opogumila in gozd iglavcev se je spoštljivo umaknil v alpsko visokogorje in hladne doline dinarskega sveta. Z njimi je odšel tudi ta škrat – triprsti detel kot spomin na nekdanjo ledeno dobo.

Samce
**TRIPRSTEGA
DETLA** krasi
rumeno
teme, kar je
svojevrsna
značilnost med
našimi žolnami
foto: **David Knez**

Tripirsti detli (*Picoides tridactylus*) pri nas so pripadniki podvrste *alpinus*, ki je uspešno obstala na območju Alp in južne Evrope kljub umiku tajge. Preostali del njihovega palearktičnega območja razširjenosti pa se strnjeno nadaljuje v neskončnih gozdovih od Skandinavije vse do daljnega vzhoda Kamčatke.

Na sušicah, podrticah, štrcljih in umirajočih drevesih tripirsti detel najraje pleni ličinke podlubnikov (*Scolytidae*) in kozličkov (*Carambycidae*).
foto: **David Knez**

Tripirsti detel pri nas živi v dinarskih, predalpskih in alpskih gozdovih večinoma nad 800 m nadmorske višine, v Dinaridih in Trnovskem gozdu najraje

v mraziščnih dolinah, kjer lahko najde ostanke nekoč na široko razraslih gozdov iglavcev, predvsem smreke. Ugaja mu tudi okoliški jelovo-bukov gozd. V Alpah živi v smrekovih, macesnovih in cembrinovih gozdovih.

ČRNI ŠKRAT

Tripirstega detla težko zamenjamo s katerokoli drugo žolno pri nas, saj na sebi ne nosi živih rdečih barv. Bolj spominja na ugaslo kurišče iz pepela in oglja, v katerem se je razžarel kos kovine – krona samcev in mladih osebkov. Po velikosti se najbolj približa dobro poznanemu velikemu detlu (*Dendrocopos major*). Prav tako se od vseh žoln pri nas loči po številu prstov na nogi, saj ima reducirani prvi prst in zato namesto štirih le tri prste, kot pove tudi njegovo ime. Gre za prilagoditev na izključno življenje na drevesih, saj zelo redko zahaja na tla v nasprotju z večino drugih žoln.

VARUH GOZDOV

Tripirstemu detlu so izjemno pri srcu naravne motnje, ki jih je z obilico užival v preteklosti, ko smo se ljudje še skrivali po jamah in o strojni sanitarni sečnji še nismo razmišljali. Iz smrti drevesa zaradi požara, vetroloma, žledoloma, snegoloma ipd. se rodi novo življenje. Mrtvo drevo požene kompleksen prehranski splet saproksilne združbe, vrh katerega ždi naš tripirsti detel. Na sušicah, podrticah, štrcljih in umirajočih drevesih najraje pleni ličinke podlubnikov (*Scolytidae*) in kozličkov (*Carambycidae*). Detel ličinke podlubnikov išče pod lubjem,

tako da s kljunom tapka po površini in prisluhne odmevu votlih podlubnikovih galerij. Nato odbije vrhno lusko lubja in izdolbe luknjico do galerije ter z dolgim jezikom iz nje pobere ličinke. Včasih lahko opazujemo par, ki se temeljito poloti drevesa, saj z iskanjem začneta pri samem dnu ter se počasi premikata vse do vrha. Celotno drevo lahko obdelujeta tudi več kot eno uro. Svoje delo pa opravi zelo temeljito in resno, v takšnih primerih lahko uplenita tudi več kot 80 % vseh ličink v drevesu. Študija iz Švice je pokazala, da posamezni osebek triprstega detla na leto upleni okrog 670.000 podlubnikovih ličink, kar pomeni, da jih celotna švicarska populacija na leto upleni več kot 1,7 milijarde. Za primerjavo se je v Švici med letoma 1984 in 1999 v 25.000 feromonskih pasti na leto skupno ujelo povprečno med 85 in 137 milijonov osebkov podlubnikov. Razširjenost triprstega detla v gozdu tako močno poveča odpornost gozdov na katastrofalne izbruhe populacij podlubnikov in s tem povezane gospodarske škode, saj se na izbruhe odziva tudi številčno, gostota detlov na območju izbruha se lahko v enem letu poveča tudi za več kot 40 x.

Triprstemu detlu so izjemno pri srcu naravne motnje, ki jih je z obilico užival v preteklosti, ko smo se ljudje še skrivali po jamah in o strojni sanitarni sečnji še nismo razmišljali.

sanacijo naravnih motenj (vetrolomov, žledolomov itd.). Če želimo opazovati triprstega detla, za to potrebujemo kar nekaj potrpljenja, sreče in nežen korak. Iskati ga moramo v ohranjenih starih gozdovih z velikim deležem iglavcev. Najlažje zaznamo njegovo teritorialno bobnanje, ki je močno, razločno in se na koncu dokaj ostro prekine, slišimo pa ga lahko predvsem pred gnezditveno sezono od marca do maja in jeseni. Če ga iščemo zunaj teritorialne sezone, pa moramo prisluhniti predvsem značilno mehkeemu oglašanju »bip« ali trkanju med

Habitat triprstega detla v Dinaridih
foto: **David Knez**

GOZDNI SPECIALIST

Žal triprsti detel ne živi kar v vsakem sestoju dreves, ki mu tako radi rečemo gozd, in je v Sloveniji razmeroma redek. Večinsko je omejen na gozdne rezervate in neodprte/nedostopne gozdove, kjer še obstaja naravna dinamika gozdnega ekosistema. Z gozdnim gospodarjenjem človek največkrat pregrobo poseže v naravno strukturo, da bi tak gozd še lahko preživel triprstega detla in druge gozdne specialiste. Gozd se z modernim gospodarjenjem odmakne od naravnega stanja, predvsem z odstranitvijo in pomanjkanjem mrtvih, poškodovanih, bolnih ter velikih starih dreves in popolno

prehranjevanjem. Če nam ga uspe izslediti, nam ta gozdni škrat nameni prečudovit vpogled v njegovo življenje, saj nam pogosto dovoli, da se mu približamo tudi na le nekaj metrov. Če smo zelo tihi in zapremo oči, lahko ob njem zaslišimo tudi polarni veter, ujet v krošnje dreves, pokanje neskončnega ledu in morda iz dolin tudi težke korake čred mamutov.

Vir:

– BÜTLER, R., WERMELINGER, B. (2014): Borkenkäfer aufgepasst: Dreizehenspecht. – *Bündner Wald* 3/2014: 49-53.

Na spodnji povezavi ali prek QR-kode si lahko ogledate zbirko posnetkov triprstega detla, ki so nastali v naših gozdovih:
<https://www.youtube.com/playlist?list=PL-eP8ySjK50XONW6ealwP54X22vtCMI9k>

